

Balogh Attila

A PÉTEREKHEZ ÉS AZ ÉRZÉKENY FORINTÚAKHOZ

Kedves Péter!

Volt nálunk a szerkesztőségben feltűnően csinos és kedves kolléganőd, és az ő „usztítására”, valamint nyitottságodra és segítőkészségedre való hivatkozással ismét megpróbáljuk kinyalni a Művelődési és Közoktatási Minisztérium pénztárcáját.

Örömmre szolgál, hogy ha vázlatosan is, de megíratom neked görögországi kutatóutunk eredményét és eredménytelenségét is. Mint már tudod, hogy Indiában fél évet élhessünk úgymond cigányrok peripatetikus törzsek közt, részekre, fázisokra kellett osztanunk az előkészületi munkálatokat. 1996. március 28-án indultunk Görögországba és április 14/15-én érkeztünk haza. Utunk tudományos koncepciója az volt, hogy az Indiából az 5-6. században elindult, nyelvileg és kulturálisan eltérő törzsek közül perzsiai, illetve szíriai ott tartózkodás után a 10-11. század tájékán két-három törzs – nyilván gazdasági, kereskedelmi okok miatt – a Bizánci Birodalomba érkezett, és onnan a 13. század végén, illetve a 14. század elején szétszóródtak az európai kontinensen – és az ismert okok miatt feltételezhető, hogy a magyarországi cigányok őshazája lett a VIII. kerület és környéke.

Tulajdonképpen a „cigány” fogalom mint gyűjtőnév, görögországi tapasztalatunk szerint, mégsem – vagy talán nem – a görög nyelvterületen ragadt az ind eredetű népcsoportokra. Görögül eleve kétféle nevük van a romáknak, illetve két nagy csoportjukat lehet megkülönböztetni. A jiftoszok egyenesen Kis-Egyiptomból érkeztek ide. Hogy Kis-Egyiptom hol lehet, az fogós kérdés, de az sincs kizárva, hogy a dél-görögországi Methoni környékét hívták így, mert ott a Peloponésszoszon is van elég homok, meg pálmafa. Az *acinganosz* elnevezést a történészek egy eretnek szektával hozzák kapcsolatba, amelyik a IX. században garázdálkodott a bizánci birodalomban, athinganosz néven. A nyelvészek viszont berzenkednek a rokonítástól, mondván, hogy a görög nyelv hangváltozásai nem indokolják, hogy az athinganosz „th”-ja „c”-be fejlődjön. Az *acinganosz* mindenesetre annyit jelenthet, hogy „érinthetetlen”, míg török nyelvterületen ugyanez a szó azt jelenti, hogy „ő maga nem engedi, hogy megérintsék”. Ennek a szónak akár előbbi, akár utóbbi jelentése olyan etnikai karaktert feltételez, amely különállást eredményez a környező népektől, és ezért szokásaik spirituális értéként a mai napig megmaradtak. Görögországban a jiftoszon, illetve az *acinganosz*on kívül élnek még a vlach földről „visszavándorolt” oláh és beás cigányok is, valamint az 1922-es török-görög lakossági csere jó apropót adott a

törökországi muszlim cigányoknak arra, hogy a gazdaságilag (turista franc) fejlettebb görög területre átmenjenek, csupán keresztet kellett a nyakukba akasztaniuk. Ám filmfelvételeinken (mely mintegy 12 órányi nyersanyag) bizonyítható a muszlim életforma: pl. cipővel nem mennek a házba, székre nem ülnek és az asszonyok dolgoznak – bár az asszonyoknak ezt a jogát a kereszténység is megtartotta.

Szociális helyzetük még a magyarországi cigányokétól is borzasztóbb. Három-négy évenként újra és újra kitelepítik őket, most éppen Lamia környékéről azért, mert a cigánytelep helyére temetőt akarnak építeni (nem tudom, mi építenivaló van egy temetőn, de ezek szerint a holtak fontosabbak, mint az élők).

Következő utunk szeptember 18-tól látszik valószínűnek ugyanezekkel a tudósokkal. Úticélunk az Ibériai-félsziget déli része és Marokkó. Tudományos szempontja annak a hipotézisnek a megvizsgálása, hogy Perzsián át Észak-Afrikán keresztül történt – esetleg pont a klasszikus kereskedelmi útvonal miatt – bevándorlás Európába, az Ibériai-félsziget déli részére. Szaktudósok, pl. *Thomas Acton*, *Donald Kenrick* és *W. R. Rishi* tagadják ezt a vándorlási útvonalat. *Rüdiger Vossen*, *Chaman Lal*, *S. S. Shashi* és *Sampson* megkérdőjelezik, illetve helyenként bizonyosra veszik.

Perzsiából a legnyugatibb vándorlást Egyiptomig tekinthetjük biztosnak. Az Egyiptomtól Marokkóig tartó útvonal megvizsgálását úgy gondoljuk helyesnek, hogy az ottani ciganológusok tudományos dolgozatait elolvassva Marokkóban, Portugáliában, illetve Spanyolország déli részén úgynevezett görög nyelvi tesztekkel elemezzük pl. köszöntők, temetések, keresztelők hagyományos szövegeit. Ha nem találunk görög nyelvi hatást, akkor is csak valószínűnek látszik ez az Észak-Afrikán keresztül történő vándorlás. Spanyolországban élnek „navar”, illetve „káló” önmegnevezésű cigányok, talán értelmesebb lesz náluk vizsgálni, mintsem a „gitano”-knál. 1419. augusztus 22-én pedig egy oklevélben „szaracénokként” említik a cigányokat a dél-franciaországi Provence-ban, Châtillon-en-Dombes városában. Minthogy a „szaracén” és a „mór” népnév egyazon észak-afrikai arab népre, a mai Marokkó és Mauritánia területén élő ún. maghreb arabokra vonatkozik, igen nagy a valószínűsége az említett országokon keresztül történő vándorlásnak, és a Cordóbai Kalifátust megalapító mórokkal együtt történő, Ibériába való bevándorlásnak.

Kedves Péter!

Eredményes közbenjárásod esetén – de tudod, mit, ha nem jársz eredményesen közbe, akkor is – decem-

ber 31-ig összeállítunk a görög, illetve a szeptemberi utunk együttes eredményéből egy olyan, akár iskolai oktatásra is alkalmas tudományos csoportot, amely

- a) az Indiából elszármazó peripatetikus törzsek historikus vándorlási leiratáról,
- b) a cigány nyelv differenciálódásáról,
- c) kulturális antropológiai, illetve néprajzi felméréseink eredményeiről,
- d) valamint, szociológiai helyzetükről és emancipációs mozgalmairól nyújtana áttekintést

film, fotók, hanganyag és dolgozatok formájában.

Kedves Péter!

Innen-onnan meghallva függőséggedet a Minisztériumnál, kérlek, hogy még egy utolsót próbálj meg onnan segíteni azon talán nem lényegtelen szempontom megemlékezésével, hogy nem fáj a nyelvem, ha magyarul kell megszólalni, és hogy a cigányságnak éppen az adott országban kell politikai garanciákat teremteni állampolgári jogaihoz, ugyanis ha a közismert diszkriminációs grafikont nézve arra kényszerül az európai cigányság, hogy mítosz-habituussal visszaüzsessék Indiába, akkor az európai cigányság lehetne akár cionista zsidó is, az indiai lohárok és bandzsarak pedig a megnyomorított palesztinok. Sajnos, az analógia vészesen reális, ezért úgy gondolom, hogy ennek az oktatási csomagnak a felhasználása a magyarországi, illetve európai cigányság identitását oly mértékben kondicionálhatná, hogy a börtönökben nem cigányok, hanem bűnözők lennének.

Elnézést kérek szemtelen stílusú kérésemért. Szeptemberi utunk részletes tudományos, illetve költségvetési kidolgozását két héten belül tudom csak leadni, ezért kérlek, hogy néhány százezer forintot (talán ötszázezret) próbálj kieszközölni.

Budapest, 1996. május 28.

Tisztelettel és barátsággal, ha ez utóbbi nem riaszt:

Balogh Attila

